

ČINJENICE O SREBRENICI

U junu 2005, tokom unakrsnog ispitivanja svedoka na suđenju Slobodanu Miloševiću¹ na Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju, na sudu je prikazan video snimak na kojem se vidi kako srpska paravojna jedinica, koja se nazivala Škorpionima, pogubljuje šest bosanskih Muslimana – muškaraca i mladića koji su bili zarobljeni nakon pada Srebrenice 1995. Slike srpskih vojnika koji muče, a zatim streljaju zarobljene bosanske Muslimane kojima su ruke bile vezane iza leđa i koji nisu pružali nikakav otpor pre nego što su streljani, probio je u Srbiji i Crnoj Gori zid ćutanja i poricanja o temi Srebrenice. Vlada Srbije osudila je ubistva, a srpski Tužilac za ratne zločine brzo je reagovao, te je pritvoreno više osumnjičenih koji su navodno učestvovali u ubistvu tih šest muškaraca.

Postoji mnoštvo dokaza dostupnih javnosti koji dokazuju da su snage bosanskih Srba i druge snage za nedelju dana u julu 1995. pogubile između sedam i osam hiljada zarobljenih bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Uprkos tome, u Srbiji i Crnoj Gori ima još mnogo ljudi koju poriču punu strahotu zločina koji su počinile vojne, policijske i druge snage bosanskih Srba (uključujući, navodno, i snage iz Srbije). Oni tvrde da je stvaran broj mrtvih preuveličan, tj. da je 'samo' oko 2.000 ljudi stradalo. Oni takođe tvrde da je veći deo njih bili ratne žrtve—vojnici, bosanski Muslimani, koji su ubijeni u borbi. Neki, još smeliji, tvrde da je to bio 'zločin iz besa', odnosno osveta za sve one Srbe koji su ubijeni u selima oko Srebrenice, a neki, pak, da ono što se desilo u Srebrenici nije bio genocid. Međunarodni sud je dokazao van razumne sumnje da je svaka od tih tvrdnji netačna.

Pokolj koji je počinjen u Srebrenici u julu 1995. najgora je pojedinačna strahota koja se dogodila u bivšoj Jugoslaviji tokom ratova devedestih godina i najgori pokolj koji se dogodio u Evropi nakon Drugog svetskog rata. To je razlog zašto Tribunal, koji je osnovan 1993. da bi sudio najodgovornijima za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena u bivšoj Jugoslaviji od 1991,² ulaže mnogo vremena i napora da bi istražio šta se desilo u Srebrenici i priveo odgovorne pred lice pravde. Na Tribunalu su podignute optužnice protiv 19 osoba za zločine počinjene u Srebrenici. Za sve sem jedne od njih se smatra da su visoko rangirani počinioci – oni koji su planirali i naredili operaciju ubijanja. Do sada su završena suđenja i žalbeni postupci u predmetima protiv trojice optuženih: generala Radislava Krstića, komandanta Drinskog korpusa Vojske Republike Srpske (VRS), Dražena Erdemovića, vojnika Desetog diverzantskog odreda VRS, i Dragana Obrenovića, zamenika komandanta Zvorničke brigade VRS. Erdemović i Obrenović su priznali svoje učešće u srebreničkim ubistvima. Činjenice o događajima u Srebrenici koje se navedene u presudama Krstiću,³ Erdemoviću⁴ i Obrenoviću⁵ utvrđene su van razumne sumnje.⁶

Naročito treba istaći da je u postupcima protiv ove trojice optuženih Tribunal utvrdio van razumne sumnje da su snage bosanskih Srba i druge snage u periodu od 11. do 19. jula 1995

¹ Protiv Miloševića su podignute tri optužnice: za zločine u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i na Kosovu. Optužbe uključuju odgovornost za pokolj više od 7.000 muškaraca i mladića – bosanskih Muslimana počinjen u julu 1995. u Srebrenici.

² Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija osnovao je MKSJ 25. maja 1993 Rezolucijom 827 (1993).

³ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, broj predmeta: IT-98-33-T, od 2. avgusta 2001.

⁴ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Erdemovića*, broj predmeta: IT-96-22-Tbis, *Presuda o kazni* od 5. marta 1998. Dražen Erdemović se izjasnio krivim po jednoj tački optužnice za zločine protiv čovečnosti za učestvovanje u pogubljenjima na vojnom poljoprivrednom dobru Branjevo, za šta ga je Pretresno veće osudilo na 10 godina zatvora. Žalbeno veće je preinačilo kaznu na pet godina za kršenje zakona ili običaja ratovanja.

⁵ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Dragana Obrenovića*, broj predmeta: IT-02-60/2-S, od 10. decembra 2003, (dalje u tekstu "Presuda Obrenoviću"). Pretresno veće je osudilo Dragana Obrenovića na 17 godina zatvora.

⁶ Međunarodni sud je takođe završio prvostepene postupke protiv Dragana Jokića i Vidoja Blagojevića. Pretresno veće je obojicu osudilo za učestvovanje u srebreničkim ubistvima. Činjenice za koje je Pretresno veće u njihovom predmetu utvrdilo da su dokazane van razumne sumnje u skladu su sa činjenicama koje su dokazane predmetima protiv Krstića, Obrenovića i Erdemovića. Predmet protiv Momira Nikolića koji se takođe izjasnio krivim za učestvoavanje u srebreničkim ubistvima trenutno je u žalbenom postupku.

ubile između sedam i osam hiljada muškaraca bosanskih Muslimana različitih dobi. Tribunal je utvrdio van razumne sumnje da ogromna većina pogubljenih nije ubijena u borbi, već su bili žrtve egzekucija. Međunarodni sud je utvrdio van razumne sumnje da se ubistva nisu dogodila u trenutku besa, već su bila rezultat dobro planirane i koordinirane operacije. Konačno, Međunarodni sud je utvrdio van razumne sumnje da je ubistvo između sedam i osam hiljada zarobljenih bosanskih Muslimana bilo genocid.

Broj mrtvih

Međunarodni sud je utvrdio da se broj bosanskih muškaraca i mladića ubijenih u Srebrenici kreće između sedam i osam hiljada. Da bi došli do tog zaključka, sudije u predmetu *Krstić* prihvatili su i razmotrili mnogo dokaznog materijala.

Ekshumacije

Među dokaznim materijalom kojim su se sudije koristile da bi utvrdile broj ljudi koje su bosanski Srbi ubili nalazi se dokazni materijal iz masovnih grobnica gde su žrtve pokopane. Pretresno veće je pregledalo i analiziralo dokazni materijal iz 21 masovne grobnice koje je MKSJ ekshumirao u periodu između 1996. i 2000. godine.⁷ Od tog broja, 14 su bile “primarne grobnice”, u koje su tela žrtava pokopana odmah nakon što su bile ubijene. Snage bosanskih Srba naknadno su prekopale osam takvih primarnih grobnica pokušavajući da prikriju svoje zločine: tokom perioda od nekoliko nedelja u septembru i oktobru 1995, iskopali su tela iz primarnih grobnica i ponovo ih zakopali na drugim lokacijama koje su nazvane “sekundarnim grobnicama.” Od 21 masovne grobnice, bilo je sedam takvih “sekundarnih” grobnica.

Utvrdjivanje tačnog broja tela u svakoj masovnoj grobnici bio je veoma težak zadatak, dodatno komplikovan činjenicom da su snage bosanskih Srba raskomadale ostatke mnogih tela kad su ih iskopavali i ponovo zakopavali koristeći tešku mehanizaciju.⁸ Tako su se delovi tela jedne osobe mogli naći u dve odvojene masovne grobnice – i primarnoj i sekundarnoj.

Veštaci sudske medicine ipak su mogli da utvrde minimalni mogući broj tela koji su sadržavale sve otkrivene grobnice. Taj broj je bio 2.028 žrtava.⁹ Kada su sudije u predmetu *Krstić* u avgustu 2001. donele presudu, uzeli su na znanje da je Tužilaštvo identifikovalo 18 dodatnih masovnih grobnica koje još nisu bile ekshumirane.¹⁰ Drugim rečima, sudije su u to vreme utvrdile da 2.028 ekshumiranih tela ne predstavlja ukupni broj muškaraca i mladića – bosanskih Muslimana koji su ubijeni u Srebrenici.

Demografski veštak

Pretresno veće u predmetu *Krstić* saslušalo je svedočenje demografskog veštaka čiji je zadatak bio da utvrdi broj ljudi koji se vode kao nestali iz Srebrenice. Demografski veštak je uporedio spisak nestalih lica Međunarodnog komiteta Crvenog krsta s drugim izvorima, uključujući i spiskove onih koji su nestali ili su ubijeni pre jula 1995, kao i drugim podacima koji ukazuju na to ko je ostao živ posle jula 1995. Na taj način, mogao je sa sigurnošću da utvrdi broj koji se odnosi samo na one koji su nestali kao rezultat pokolja u Srebrenici u julu 1995. Na osnovu tog istraživanja, svedočio je da, prema opreznoj proceni, broj nestalih iz Srebrenice iznosi 7.475 osoba.¹¹

Informacije dobijene prisluškivanjem

Pretresno veće u predmetu *Krstić* kao dokazni materijal je saslušalo presretnute razgovore između vojnika VRS, uključujući i optuženog, koji potvrđuju činjenicu da su snage bosanskih Srba ubile između sedam i osam hiljada zarobljenih bosanskih Muslimana.

⁷ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 71.

⁸ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 80.

⁹ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 73 i 80.

¹⁰ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 80.

¹¹ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 81.

U savremenom ratovanju, prisluškivanje neprijatelja postalo je standardna praksa. Vojska Republike Srpske i Armija Bosne i Hercegovine (ABiH) takođe su prisluškivale neprijateljske komunikacije. Iako je VRS imala sredstva za zaštićene komunikacije, ona nisu uvek funkcionisala i slanje takvih poruka je duže trajalo, pa su oficiri često koristili nezaštićene linije jer su bile brže. Obaveštajni organi ABiH prisluškivali su razgovore na takvim linijama i transkribovali ih. Ti snimci su zatim predati Tužilaštvu Tribunala.¹²

Utvrđivanje autentičnosti i pouzdanosti takvih informacija dobijenih prisluškivanjem dugačak je i detaljan proces: Pretresno veće je saslušalo pripadnike bosanske armije koji su transkribovali razgovore; zatim je obavješteno o naporima Tužilaštva da utvrdi da li su transkripti pouzdani i autentični, kao i o njihovim naporima da nađu dokaze iz drugih izvora kako bi potvrdili informacije iz transkripata.¹³ Rezultat toga je bio da nisu svi transkripti mogli biti prihvaćeni kao dokazni materijal. Oni koji jesu, međutim, dali su nepobitnu sliku. Od informacija dobijenih prisluškivanjem koje su prihvaćene kao dokazni materijal u predmetu *Krstić*, Pretresno veće je sledeće smatralo naročito značajnim za utvrđivanje broja bosanskih Muslimana koje su snage bosanskih Srba zarobile i ubile:

- razgovor snimljen 13. jula 1995. u 17:30 časova, koji pokazuje da su do tog trenutka snage bosanskih Srba već zarobile oko 6.000 ljudi.¹⁴ U skladu sa tim, pukovnik Radislav Janković, iz Glavnog štaba VRS-a, je 14. jula vojniku Holandskog bataljona saopštio da su snage VRS-a zarobile oko 6.000 ratnih zarobljenika.¹⁵
- Dana 18. jula 1995, neidentifikovani bosanski Srbin izjavio je u presretnom razgovoru da je od 10.000 vojno-sposobnih muškaraca iz Srebrenice, “četiri do pet hiljada sigurno rikhulo.”¹⁶
- Pretresno veće je takođe dobilo transkript presretnog razgovora generala Krstića i pukovnika VRS-a Ljubiše Beara, kojeg je MKSJ takođe optužio, snimljen u 10:00 časova 15. jula 1995, usred operacije ubijanja. U tom razgovoru, Beara traži od Krstića dodatne snage i kaže: “Ne znam šta da radim, najozbiljnije ti kažem, Krle [Krstićev nadimak]. Ima još 3.500 “paketa” koje mora da razdijelim, a nemam rješenja.” Krstić odgovara: “Jebi ga, videću šta mogu.” Pomoću drugih presretnutih telefonskih razgovora, Tužilaštvo je uspelo da pokaže da reč “paket” znači “zarobljeni bosanski Musliman”, a da reč “isporučiti” znači “ubiti ih”¹⁷

Dokazi dobijeni prisluškivanjem potvrđuju nalaze demografskog veštaka, a dokazi dobijeni ekshumacijama pokazuju da su snage bosanskih Srba zarobile i ubile mnogo hiljada bosanskih Muslimana – muškaraca i mladića, a ne “samo” dve hiljade kao što tvrde neki ljudi u Srbiji i Crnoj Gori.

¹² Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 105.

¹³ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 106, 116.

¹⁴ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 83, P 523.

¹⁵ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 83, svedočenje majora Roberta Frankena, T. 2050

¹⁶ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 83, P 684.

¹⁷ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 83, 380-478. Pretresno veće je zaključilo da sledeća dva razgovora jasno ukazuju da se reč “paket” odnosi na zarobljenog bosanskog Muslimana. U jednom razgovoru uhvaćenom prisluškivanjem 14. jula 1995 u 21:02 časa, dežurni oficir Zvorničke brigade, major Jokić, razgovarao je sa pukovnikom Bearom i rekao da je bilo “ogromnih problema s ljudima, hoću da kažem, s paketima” (Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 383, P 559). U jednom drugom razgovoru uhvaćenom prisluškivanjem 2. august 1995 u 12:40 časova - između generala Krstića and pukovnika VRS Popovića, Popović je pitao Krstića da li je osoba zvana “Čiča” krenula prema njemu. Krstić je odgovorio da jeste. Tada je Popović rekao: “Otišao je gore jer smo imali nekih paketa, da pogleda šta oni znaju.” Krstić je odgovorio “Dobro” (Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 383., P 851). Pretresno veće je čulo dokaze da su snage VRS u avgustu još uvek zarobljavale bosanske Muslimane – kad su Krstić i Popović vodili ovaj razgovor. U postupku protiv njega, Dragan Obrenović je potvrdio da su njih dvojica često razgovarali koristeći šifre. Presuda Obrenoviću, Annex B.

Svedoci "insajderi"

Možda najuverljivije dokaze koje je Tribunal čuo, a koji pokazuju da su snage bosanskih Srba ubile sedam do osam hiljada bosanskih Muslimana, izrekli su ljudi koji su sami učestvovali u operaciji ubijanja. Na suđenju Krstiću, Pretresno veće je čulo svedočenje Dražena Erdemovića, vojnika 10. diverzantskog odreda VRS, koji je učestvovao u jednom od najvećih pogubljenja izvršenom 16. jula 1995. na Vojnoj ekonomiji Branjevo. Erdemović se izjasnio krivim za učestvovanje u tim pogubljenjima i kasnije je svedočio u predmetu protiv generala Krstića.¹⁸ Erdemovićev opis toga kako je njegova jedinica ubijala žrtve omogućava nam da steknemo predstavu o tome koliko je ljudi izgubilo živote tokom tih pet dana jula.

U svom svedočenju Erdemović je objasnio da je njegova jedinica u jutro 16. jula 1995. dobila naređenje da ode na Vojnu ekonomiju Branjevo. Ubrzo nakon što su došli na imanje, počeli su da stižu autobusi puni bosanskih Muslimana. Erdemoviću i drugim članovima njegove jedinice bilo je naređeno da streljaju zarobljenike. Erdemović je svedočio da su, prema njegovoj proceni, samo toga dana ubili između 1.000 i 1.200 muškaraca bosanskih Muslimana.¹⁹ Vojna ekonomija Branjevo nije bila jedino mesto gde su vršena pogubljenja: Pretresno veće je pregledalo dokaze o masovnim pogubljenjima na ukupno devet lokacija, uključujući Vojnu ekonomiju Branjevo.

- (a) jutro 13. jula 1995: reka Jadar
- (b) popodne 13. jula 1995: Cerska dolina
- (c) kasno popodne 13. jula 1995: skladište u Kravici
- (d) 13 -14. jula 1995: Tišća
- (e) 14. jula 1995: mesto zatočenja u školi u Grbavcima i stratište u Orahovcu
- (f) 14.-15. jula 1995: mesto zatočenja u školi u Petkovcima i stratište na brani u Petkovcima
- (g) 14 -16. jula 1995: mesto zatočenja u školi u Pilici i stratište na Vojnoj ekonomiji Branjevo
- (h) 16. jula 1995: Dom kulture u Pilici
- (i) 14 -17. jula 1995: Kozluk

Sav ovaj dokazni materijal sasvim nedvosmisleno ukazuje na tačnost procene da je u Srebrenici u julu 1995. pogubljeno između sedam i osam hiljada ljudi.

Žrtve nisu ubijene u borbi

U Republici Srpskoj i Srbiji može se čuti ne samo da je broj mrtvih bio manji od navedenog, već i da žrtve nisu bili civili ili ratni zarobljenici, već zapravo vojnici koji su poginuli u borbi. Dakle, prema tim tvrdnjama, snage VRS su postupale u skladu sa zakonima ratovanja i u Srebrenici nije počinjen nikakav zločin.

Dokazni materijal koji je prikupljen tokom ekshumacija i koji je Pretresno veće razmatralo u predmetu *Krstić* ukazuje na nešto sasvim suprotno. Taj dokazni materijal pokazuje da većina žrtava nije ubijena u borbi već tokom masovnih pogubljenja. U masovnim grobnicama koje su do sada ekshumirane, istražitelji Međunarodnog suda otkrili su 448 poveza za oči koji su bili na telima ili pored tela žrtava i 423 komada tkanine, konopca ili žice koji su korišteni da bi se žrtvama vezale ruke.²⁰ Ljudi sa povezom na očima ili rukama vezanim na leđima očigledno nisu mogli poginuti u borbi. Pretresno veće je takođe konstatovalo da su neke od žrtava nađenih u masovnim grobnicama bile teški invalidi, pa prema tome nije bilo verovatno da se radi o borcima.²¹

¹⁸ Predmet *Tužilac protiv Radislava Krstića*, broj predmeta: IT-98-33, svedočenje Dražena Erdemovića 22. maja 2000.

¹⁹ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 234, 239 i 240.

²⁰ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića* par. 75.

²¹ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 75.

I u ovom slučaju svedočenje počinitelaca je od velikog značaja. Momir Nikolić, zamenik komandanta za bezbednost i obaveštajne poslove VRS, jasno je rekao da VRS nije postupala sa zarobljenicima u skladu sa Ženevskim konvencijama:

*"Zar vi stvarno mislite da u jednoj operaciji, gdje je izdvojeno, zarobljeno i ubijeno 7.000 ljudi, da se neko pridržavao Ženevske konvencije? Zar stvarno mislite, da se neko pridržavao zakona i propisa i pravila u operaciji, u kojoj je ubijeno, prvo zarobljeno, ubijeno, sahranjeno, ponovo ekshumirano, ponovo sahranjeno..? Zar mislite da se neko, u takvoj operaciji, pridržavao Ženevskih konvencija? Nije se niko... pridržavao Ženevskih Konvencija, ni pravila. Jer da jeste, ne bi posljedica te operacije bila 7.000 mrtvih ljudi."*²²

Dragan Obrenović, koji je u to vreme bio komandant Zvorničke brigade VRS i koji je priznao svoje učešće u tim pogubljenjima, jasno je rekao da je 13. jula 1995. saznao za činjenicu da su snage bosanskih Srba zarobile na hiljade bosanskih Muslimana i da je ti zarobljenici trebalo da budu streljani.²³

Tokom svedočenja o svojoj ulozi u pogubljenjima na Vojnoj ekonomiji Branjevo, Dražen Erdemović je izjavio da su autobusi sa zarobljenim bosanskim Muslimanima počeli pristizati tamo u jutarnjim satima 16. jula 1995. Reкао je da su svi zarobljenici osim jednog nosili civilnu odeću. Takođe je svEDOČIO da su neki od njih imali poveze na očima i da su im ruke bile vezane. Opisao je kako su pripadnici njegove jedinice streljali te ljude. Izjavio je da, sa izuzetkom jednog zarobljenika koji je pokušao da pobegne, pre streljanja niko nije pružio otpor.²⁴

Svedočenja malobrojnih žrtava koje su preživele ta pogubljenja takođe jasno pokazuju da su snage VRS bezobzirno ubijale civile, odnosno ratne zarobljenike, što predstavlja teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava. Jedan svedok koji je preživeo pogubljenja na Vojnoj ekonomiji Branjevo prisetio se trenutka kada se našao pred streljačkim vodom:

"Kad su otvorili vatru, bacio sam se na zemlju... I na moju glavu je pao jedan čovjek. Mislim da je taj poginuo na licu mjesta. Osjećao sam kako po meni curi topla krv... Čuo sam kako neko zapomaže. Preklinjao je da ga ubiju. A oni su samo rekli: 'Neka pati. Kasnije ćemo ga ubiti.'" ²⁵

Konačno, ubijanje neprijateljskog vojnika u borbi nije ratni zločin. Da su tela pokopana u masovnim grobnicama zaista pripadala vojnicima poginulim u borbi, ne bi bilo potrebe da snage bosanskih Srba sprovedu masovnu kampanju sakrivanja tih posmrtnih ostataka.²⁶ Postoji mnogo dokaznog materijala koji pokazuje da su tokom septembra i oktobra 1995. snage bosanskih Srba učinile upravo to. Kako bi prikriale svoje prvobitne zločine i pogubljenja civila i ratnih zarobljenika, snage bosanskih Srba počinile su još jedan zločin – pokušale su da ta tela prebace na druge lokacije. Koristili su buldožere i drugu tešku mehanizaciju kako bi prekopali jedan broj masovnih grobnica i tela prebacili na druge lokacije. Tužilaštvo je izvršilo kriminalističku analizu 21 ekshumirane masovne grobnice i otkrilo da postoji veza između nekih primarnih i sekundarnih grobnica. Stručnjaci za sudsku medicinu su analizirali uzorke tla, čaura i drugih materijala nađenih na tim lokacijama i otkrili da je 12 grobnica međusobno povezano.²⁷ Pretresno veće u predmetu *Krstić* zaključilo je da ti dokazi ukazuju na obimnu kampanju prikrivanja tela muškaraca koje su snage bosanskih Srba pogubile i pokopale u masove grobnice

²² Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića, Broj predmeta: IT-02-60, svedočenje Momira Nikolića 25. septembra 2003., T 1959.

²³ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Dragana Obrenovića*, Aneks B.

²⁴ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 234.

²⁵ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 235.

²⁶ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 78.

²⁷ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 78.

u julu 1995. Taj pokušaj prikrivanja tela pokazuje ne samo da su snage bosanskih Srba počinile užasne zločine, već i da su bile itekako svesne da je to što su učinile protivzakonito.

Planirana operacija ubijanja

Verovatno najperfidnija tvrdnja koja se može čuti u Republici Srpskoj i Srbiji je ta da su snage bosanskih Srba pogubile zarobljene bosanske Muslimane iz Srebrenice iz osвете. Tvrdi se da su snage bosanskih Srba koje su počinile taj masakr bile revoltirane zločinima koje su snage bosanskih Muslimana počinile nad Srbima u selima oko Srebrenice²⁸ i da su delovale u nastupu besa, kao da bi to moglo opravdati ubistvo na hiljade zarobljenih bosanskih Muslimana. Prema međunarodnom pravu, osвета ne predstavlja odbranu, što zna i svaki vojnik, a naročito iskusan oficir. To je varvarski koncept i zakon postoji upravo da bi to sprečilo. Oni koji deluju iz osвете, ili se pozivaju na osvetu kako bi opravdali zločine, zadaju udarac vladavini prava, a time i samoj civilizaciji. Nadalje, osвета ne može moralno opravdati ubistvo između sedam i osam hiljada ljudi samo zbog toga što su iste etničke pripadnosti kao i neki drugi ljudi koji su počinili zločine: jedan zločin nikada ne može opravdati drugi.

Postupci pred Međunarodnim sudom dokazali su van razumne sumnje da je ono što se desilo u Srebrenici bila planirana operacija pogubljenja, a ne čin osвете emotivno uznemirenih vojnika bosanskih Srba. Nemoguće je ubiti između sedam i osam hiljada ljudi u roku od jedne nedelje bez sistematskog planiranja i znatnih resursa. Moraju se mobilizirati vojnici da čuvaju zarobljenike, da ih prebace od mesta zatočenja do mesta pogubljenja i streljaju. Moraju se naći i osigurati mnoge lokacije za pritvor i pogubljenje zarobljenika. Mora se obezbediti na hiljade metaka za streljanje zarobljenika. Moraju se nabaviti brojna vozila i stotine litara goriva za prebacivanje zarobljenika. Moraju se angažovati brojni buldožeri i rovokopači za kopanje grobnica. U ratu, mobilizacija takvih resursa ne može se sprovesti po nahođenju nekolicine zaluđenih vojnika. Nju moraju narediti i odobriti komandanti na višim nivoima.

U predmetu *Krstić*, Pretresno veće je saslušalo mnogo dokaznog materijale koji jasno ukazuju na to da je vojska bosanskih Srba između 11. i 19. jula 1995. mobilizirala resurse za pogubljenje zarobljenika bosanskih Muslimana.

- *Mobilizacija ljudstva*: Tokom presretnutog telefonskog razgovora od 15. jula 1995. u 10:00 časova, između generala Krstića i pukovnika VRS Ljubiše Beare, koji je optužen pred MKSJ,²⁹ Beara traži od Krstića ljudstvo da pomogne u pogubljenjima. Krstić je uradio ono što je Beara od njega tražio: već sledećeg dana, 16. jula 1995, ljudi iz Bratunačke brigade VRS došli su da pomognu 10. diverzantskom odredu u izvršenju pogubljenja na Vojnoj ekonomiji Branjevo.³⁰
- *Mobilizacija goriva*: Drugi presretnuti razgovor pokazuje da je 16. jula 1995. pukovnik VRS Popović tražio 500 litara dizel goriva. Pisani dokumenti Zvorničke brigade VRS potvrđuju da je 16. jula 1995. pukovniku Popoviću zaista i izdano 500 litara dizel goriva.³¹
- *Mobilizacija mehanizacije*: Jedan od svedoka koji je preživeo pogubljenja na Vojnoj ekonomiji Branjevo 16. jula 1995. svedočio je da je 17. jula čuo kretanje teške mehanizacije na stratištu.³² Na fotografijama snimljenim iz vazduha 17. jula 1995. vidi se veliki broj leševa u polju pored Vojne ekonomije i rovokopač koji kopa jamu.³³ U

²⁸ Zločini počinjeni na području oko Srebrenice predmet su postupka protiv Nasera Orića, komandanta snaga bosanskih Muslimana u Srebrenici. Oriću se trenutno sudi na Međunarodnom sudu. Vidi *Tužilac protiv Nasera Orića*, predmet br. IT-03-68.

²⁹ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 380.

³⁰ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 240 i 386.

³¹ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 116, P 620 i P 619.

³² Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 236.

³³ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 237, 241, P 24/2, P 24/3, P 24/4.

prilog izjavama svedoka i fotografijama iz vazduha, dokumentacija vozila Zvorničke brigade pokazuje da je jedan buldožer ULT 220 17. jula 1995. proveo 8,5 sati na Branjevu, dok se iz evidencije o izdavanju goriva vidi da je za rovokopač BGH-700 17. jula 1995. izdano 100 litara dizel goriva.³⁴

Što je najvažnije, prilikom svjedočenja o sopstvenoj odgovornosti za te zločine, Dragan Obrenović je priznao da je VRS planirao da pogubi zarobljene bosanske Muslimane. On je rekao da je za činjenicu da su snage bosanskih Srba zarobile na hiljade bosanskih Muslimana i da ti zarobljenici treba da budu streljani saznao 13. jula 1995. tokom razgovora s Dragom Nikolićem, koji je optužen pred Tribunalom, a koji je u to vreme bio načelnik za bezbednost 1. lake pešadijske brigade VRS. Nikolić je rekao Obrenoviću da zarobljenici treba da se dovedu u Zvornik i streljaju. Nikolić mu je takođe rekao da je takva naredba stigla od Ratka Mladića, optuženog pred MKSJ, načelnika Generalštaba VRS, i da svi znaju za to, uključujući Obrenovićevog nadređenog komandanta Vinka Pandurevića, optuženog pred MKSJ, koga je on u tom trenutku zamenjivao.³⁵ Obrenović je takođe rekao sledeće:

"...ja [sam] komandovao Zvorničkom brigadom u odsustvu mog komandanta Vinka Pandurevića, do njegovog povratka oko podneva 15. jula. Saznavši za plan da se pobiju zarobljenici, ja sam, kao vršilac dužnosti komandanta, preuzeo odgovornost za taj plan i podržao izvršenje tog plana".³⁶

Kao što se može jasno videti iz gorenavedenog, postupci pred Međunarodnim sudom u vezi sa Srebrenicom utvrdili su van razumne sumnje da je masakr koji je tamo počinjen bio deo pažljivo planirane i koordinirane operacije.

U Srebrenici je počinjeno krivično delo genocida

U Srbiji i Crnoj Gori se često čuje i da je ono što se desilo u Srebrenici ne predstavlja genocid. Tu tvrdnju je iznela i odbrana generala Krstića tokom suđenja. Međutim, pre nego što se detaljnije pozabavimo argumentima odbrane i razlozima zbog kojih je Pretresno veće te argumente odbilo, važno je prvo pogledati pravnu definiciju genocida, s obzirom na to da se taj termin često pogrešno koristi. U Statutu Međunarodnog suda, genocid je definisan kao:

bilo koje od sledećih dela, počinjeno s namerom da se u celosti ili delimično uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili verska grupa kao takva:

- (a) ubijanje pripadnika te grupe;
- (b) nanošenje teške telesne ili duševne povrede pripadnicima te grupe;
- (c) smišljeno nametanje pripadnicima te grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili delimičnog fizičkog uništenja;
- (d) uvođenje mera kojima je cilj sprečavanje rađanja unutar te grupe;
- (e) prisilno premeštanje dece te grupe u drugu grupu.

Odbrana generala Krstića nije pobijala činjenicu da su snage bosanskih Srba pogubile znatan broj muškaraca bosanskih Muslimana, ali se nije složila da to predstavlja delo genocida. Odbrana je tvrdila da ubijanje čak 7.500 bosanskih Muslimana ne predstavlja značajan deo grupe bosanskih Muslimana, kojih ima ukupno 1,4 miliona, niti čak značajan deo u odnosu na 40.000 bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Odbrana je takođe tvrdila da snage bosanskih Srba nisu ubijale žene, decu i starce, što su mogle učiniti, za razliku od svih ostalih primera genocida u istoriji. Prema daljnjoj tvrdnji odbrane, da je VRS stvarno imala nameru da uništi bosanske Muslimane kao grupu, njene snage bi takođe pobile i bosanske Muslimane u Žepi.³⁷

³⁴ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 241, P 646, P 645.

³⁵ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Dragana Obrenovića*, Aneks B.

³⁶ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Dragana Obrenovića*, Aneks B.

³⁷ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 593.

Pretno veće je zaključilo da dokazi pobijaju tvrdnje odbrane. Snage bosanskih Srba su u periodu od samo sedam dana sistematski pogubile između sedam i osam hiljada muškaraca bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Istovremeno su ostatak bosansko-muslimanskog stanovništva, nekih 25.000 ljudi, prisilno raselile iz Srebrenice. Pretno veće je zaključilo da su snage bosanskih Srba morale biti svesne da će ubistvo dve ili tri generacije muškaraca imati trajan i razarajući efekat po preživljavanje bosansko-muslimanske zajednice u Srebrenici. Snage bosanskih Srba su znale da će ubijanja muškaraca i prisilno premeštanje žena, dece i staraca neizbežno za posledicu imati fizički nestanak bosansko-muslimanskog stanovništva iz Srebrenice. Pretno veće je naglasilo da se njihova namera da unište bosansko-muslimansko stanovništvo iz Srebrenice takođe može videti iz činjenice da su uništeni domovi bosanskih Muslimana, kao i glavna džamija u Srebrenici. Ukratko, dokazi su pokazali van razumne sumnje da su snage bosanskih Srba nameravale da pobiju vojno sposobne muškarce bosanske Muslimane kako bi uništili bosansko-muslimansku zajednicu u Srebrenici.³⁸ Žalbeno veće Međunarodnog suda potvrdilo je zaključke Pretnog veća u tom pogledu i potvrdilo da je ono što se desilo u Srebrenici bilo delo genocida.³⁹

Zaključak

Na osnovu dokaza dobijenih tokom ekshumacija, od stručnjaka za demografiju, iz presretnutih razgovora iz dokumenata kao i iz svedočenja žrtava i počilaca, Pretno veće je došlo do sledećih neoborivih zaključaka da su snage bosanskih Srba u julu 1995. pogubile između sedam i osam hiljada muškaraca i mladića bosanskih Muslimana; da su žrtve bile civili ili ratni zarobljenici; da su masakr i kasnija operacija prikrivanja bili planirani i dobro organizovani; i da je to bilo delo genocida. Vredi pomenuti da su se od izricanja presude generalu Krstiću u avgustu 2001. pojavili novi dokazi koji potvrđuju zaključke Pretnog veća. Među njima je i izveštaj Komisije Vlade Republike Srpske za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. U izveštaju ove Komisije, koji pominje 32 nove masovne grobnice, iznosi se zaključak da je “u periodu od 10. do 19. jula 1995. likvidirano više hiljada Bošnjaka, na način koji predstavlja teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava.”⁴⁰

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju

Outreach

outreach@icty.org

<http://www.un.org.icty/index-b.html>

³⁸ Presuda u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, par. 594-599.

³⁹ Presuda Žalbenog veća u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*, predmet br.: IT-99-33, 19. april 2004.

⁴⁰ “Događaji u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995.”, Komisija za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995., Vlada Republike Srpske, Bosna i Hercegovina, Banja Luka, juni 2004., str. 40.